

О. В. Решетюк

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПАРКІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ БУКОВИНИ ДЛЯ ЗБАГАЧЕННЯ ЇЇ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Висвітлено результати вивчення колекційних парків природно-заповідного фонду Буковини, зроблено їх типологічну класифікацію та комплексний аналіз категорій відповідно до місцевих містобудівельних і стильових особливостей. Описано історичні етапи створення колекційних парків і особливості їх формування на цих етапах. Обґрунтовано історичні передумови створення парків краю, встановлено основні періоди паркобудування, виявлено тенденції їх розвитку. Виконано географічний аналіз розташування парків, встановлено залежність величини площі від функціонального призначення парків. Відзначено залежність архітектурно-планувального їх рішення від часу створення, ландшафтних умов місцевості та складу насаджень. Доведено, що за складом насаджень парки Буковини сформовані на основі місцевої флори із широким застосуванням інтродуцентів. Встановлено перспективність використання паркових ресурсів у збагаченні видового та формового різноманіття краю. Запропоновано враховувати багатфакторний комплекс біоморфологічних спостережень і відповідних агротехнічних заходів за цінними видами та формами для оптимізації умов їхнього зростання в паркових колекціях. Оцінено сучасний стан парків і його відповідність чинним нормативним вимогам. Намічено перспективні напрями розвитку мережі природно-заповідного фонду області завдяки збільшенню кількості колекційних парків. Рекомендовано попереднє планування реконструкцій насаджень з визначенням перспективності залишених і призначених до вирубування дерев і кущів за фізіономічними ознаками у складі майбутніх композицій. У такий спосіб можна істотно покращити склад і стан деревних насаджень у парках Буковини.

Ключові слова: парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва; дендропарки; ботанічні сади; ретроспективний, типологічний та географічний аналіз.

Вступ. Віддавна основним компонентом системи зелених насаджень урбанізованих територій є колекційні парки та сади, які відіграють важливу роль у формуванні естетичного та екологічного виховання населення, забезпечують утилітарні, санітарно-гігієнічні та декоративно-естетичні функції в регіоні, а також слугують об'єктами пізнавального та наукового осмислення світових рослинних ресурсів (Hrodzynskyi, 1984; Kokhno, 2003). Період активного паркобудування Буковини збігається із стрімким розвитком промисловості і концентрацією населення у містах, що спостерігалось тут у другій половині XIX ст. Саме тоді виникла нагальна потреба у створенні подібних рекреаційних площ. Парки швидко еволюціонують: від призамкових, палацово-паркових і присадибних комплексів, де вони були закритими для широкого кола громадян і задовольняли естетичні прагнення багатих власників, до суспільних і спеціалізованих (меморіальні комплекси, ботанічні сади, дендрологічні парки тощо) об'єктів. Особливо актуальними стають, зокрема, різні варіанти створення великих міських парків для масового відпочинку (парки культури і відпочинку), потреби реабілітації порушених ландшафтів шляхом посадки паркових насаджень тощо. Згодом поліфункціональні парки виявились перспективними для розширення заповідної мережі, бо вони є

не лише історичним і культурним надбанням, а й невід'ємним елементом виховання молоді, об'єктом наукових досліджень, джерелом збагачення регіональних рослинних ресурсів. Функціонування парків комплексно сприяє вирішенню природоохоронних, рекреаційних і освітніх завдань, слугує об'єктом збереження створених людиною цінних рослинних колекцій і ландшафтних експозицій (Hrodzynskyi, 1984). Ось чому у 1983 р. найбільш збережені старовинні присадибні та спеціалізовані парки (і сади) було внесено до національної природно-заповідної мережі (ПЗФ). Сьогодні до колекційного блоку ПЗФ належить 556 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальною площею 13,1 тис. га (із них 88 парків загальнодержавного значення, 68 (80 %) – старовинні); 28 ботанічних садів, 2,0 тис. га; 57 дендрологічних парків, 1,8 тис. га – разом 0,43 % площі ПЗФ України (Analiz stanu..., 2015). Ці показники свідчать про те, що наведені вище об'єкти є важливими осередками збереження та збагачення біологічного різноманіття країни, а також мають велике значення як природоохоронні та просвітницькі установи для екологізації та рекреації суспільства (Kokhno, 2003; Reshetyuk, 2013, 2014).

Оцінка репрезентативності мережі парків і садів (ботанічних садів) Буковини та визначення перспектив їх

Інформація про автора:

Решетюк Оlesia Володимирівна, канд. біол. наук, доцент кафедри ботаніки, лісового і садово-паркового господарства.

Email: o.reshetyuk@chnu.edu.ua

Цитування за ДСТУ: Решетюк О. В. Перспективи використання парків природно-заповідного фонду Буковини для збагачення її біорізноманіття. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 27(10). С. 42–50.

Citation APA: Reshetyuk, O. V. (2017). The Prospect of Using Natural Reserve Fund Parks in Bukovyna for its Biodiversity Enrichment. *Scientific Bulletin of UNFU*, 27(10), 42–50. <https://doi.org/10.15421/40271006>

розвитку є актуальною проблемою, яка потребує виконання різнопланових завдань із урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної та історико-культурної цінності означених охоронних об'єктів. Детальний комплексний аналіз площ і географічного розміщення цих об'єктів в області дають змогу оцінити їх стан, а також сформулювати науково обгрунтоване зонування парків і системний моніторинг за їх розвитком. Вивчення видового та формового складу парків і садів дає змогу виявити найцінніші рослинні об'єкти в їхньому складі, оцінити ступінь стабільності наявних колекцій і композицій та встановити актуальні загрози антропогенного впливу на них. Виявлені негативні тенденції слугують підставою для розроблення комплексних ефективних заходів щодо збереження та відновлення наявних ресурсів у межах цих охоронних територій.

Означена проблема залишається недостатньо опрацьованою, тому що в наукових публікаціях трапляються лише фрагментарні результати досліджень інвентаризації інтродуцентів і, подеколи, аборигенних видів парків і садів Чернівецької обл. (Termena et al., 1992, 1998; 2002; Litvinenko & Vacura, 2001; Litvinenko & Vykliuk, 2002; Vykliuk & Bliakharska, 2003, 2008; Litvinenko, 2003; Litvinenko, Vykliuk, Bliakharska, 2017). Трапляються також описання окремих парків і скверів Буковини, але вони не поєднані загальним аналізом видового складу або географічним аналізом наявних колекцій (Terletskyi, Fodor & Hladun, 1985; Bliakharska et al., 2001; Vykliuk & Bliakharska, 2003; Vanzar, 2014; Vykliuk, 2015; Zaiachuk & Dzhuryk, 2015; Reshетиuk, 2016). Окремі автори дали визначення типологічних особливостей, структури та просторового аналізу деяких місцевих парків і пропонували напрями практичного використання та охорони цих територій (Kilinska, 2012; Reshетиuk, 2013, 2014, 2017). Але ця роздрібнена інформація не дає змоги оцінити сучасний стан парків, а інформації щодо комплексного аналізу їх регіональної мережі взагалі немає. Тому обрана проблема аналізу паркової мережі Буковини є актуальною для вивчення.

Мета та завдання дослідження. Мета роботи – встановити репрезентативність заповідної мережі парків Буковини та оцінити її значення для збереження та збагачення видового та формового складу рослин в області. У завдання роботи входило: дослідити історичні передумови створення парків і садів Буковини, зробити їх типологічний аналіз, скласти картосхему розташування, визначити видову та формову цінність ботанічних колекцій, що важливо для збагачення біорізноманіття краю.

Матеріал і методика дослідження. Об'єкт дослідження – парки та сади мережі ПЗФ Буковини: парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, дендропарки, ботанічні сади (далі – парки). Предмет дослідження – історичні передумови, типологічна класифікація, комплексний аналіз мережі парків Буковини. Враховуючи те, що мережа заповідних парків Буковини неоднорідна за категоріальною та функціональною структурами, для її характеристики використано системний підхід. Методи дослідження: історичний, статистичний, аналітичний, порівняльний, моделювання і картографування (Dudyn, 2016). Типологічну класифікацію аналізували за рекомендаціями В. П. Кучерявого (Kucheriavui, 1984), Ю. А. Бондар, А. К. Салатич, Я. Л. Садовенко (Dudyn, 2016), комплексний аналіз виконували за Ю. О. Клименко, С. І. Кузнецовим (Klymenko & Kuznet-

sov, 2014). Узагальнення результатів обчислювали із використанням статистичних методів, збереження та оброблення матеріалів – шляхом створення спеціальної бази даних у середовищі Microsoft Office Excel.

Результати дослідження та їх обговорення. Садово-паркове мистецтво на Буковині має багатовікову історію: від природних садів, виноградників і монастирських садів XI ст. до громадських, міських і присадибних парків XVIII-XIX ст. (Terletskyi et al., 1985; Vykliuk & Bliakharska, 2003). Поштовхом для початку паркобудування на Буковині з 1775 р. стало будівництво маєтків австрійської знаті в європейському стилі (регулярні сади і парки XVIII ст. змінюються пейзажними) зі створенням на прилеглий до житлових споруд території парків. Характерним для цього історичного періоду є значне розширення асортименту інтродукованих видів, що пов'язано з наданням важливого значення господарській частині приватних садиб. Обов'язковою була участь у насадженнях екзотичних деревних порід, які завозили з німецьких, австрійських, чеських і карпатських розсадників (Termena et al., 1992, 1998; Kilinska et al., 2013). У розвитку буковинських парків чітко простежуються європейські тенденції пейзажного стилю паркобудування: від будівництва романтичних, з початку XIX ст. реалістичних композицій, до спеціалізованих дендрологічних, ботанічних і суспільних парків (кінець XIX – початок XX ст.).

Формування мережі парків на території сучасної Буковини відбувалося в декілька історичних етапів: австрійський (I-III), румунський (IV), радянський (IV-V) та український (VI) (рис. 1). Початковий (I) етап формування мережі – це перша половина XIX ст. У цей період було закладено 5 парків (Романківський, 1805-1838 рр.; Просокирянський, 1820 р.; парк на горі Габсбург, 1830 р.; Чорнівський, 1840 р.; Садгірський, 1840-1850 рр.). Усі вони пейзажні за композиційним спрямуванням з елементами регулярного планування. Їхні розміри порівняно малі (2-10 га), а територія функціонально зонована. II етап (від середини XIX ст.) характеризується ще 5 парками (Оршовецький, 1850 р.; Хотинський, 1860 р.; Вікнянський, 1860 р.; Фолькгартен або Чернівецький парк культури і відпочинку (ЧПКіВ), 1860-70 рр. та дендропарк Чернівецький, 1876 р.). Потрібно зазначити, що серед старовинних присадибних парків обох цих періодів Чернівецький парк культури і відпочинку та парк ім. Юрія Федьковича (парк на горі Габсбург) створювали як громадські, тобто міські парки. Ці парки ввібрали в себе віденські традиції паркового будівництва (донині з тих часів збереглися окремі малі архітектурні форми, скульптурні композиції та фонтани). Їх композиційна структура є чудовим прикладом для наслідування щодо оптимізації простору, конфігурації стежок і центрів, розміщення паркових споруд і місць відпочинку.

Основна ж частина заповіданих парків припадає на III етап розвитку паркобудівництва (31 парк або 59,6 % – закладено в другій половині XIX ст.: Рідківський, Ставчанський, Брусницький тощо). Інтенсивний розвиток паркобудівництва пов'язаний із історичними подіями в Австрії. Опозиційні феодалі, заслані у родові буковинські маєтки, захопились паркобудівництвом, яке стало для них чи не основним заняттям. Більшість парків того періоду поєднують у собі елементи регулярного стилю (прямі липові, кленові або грабові алеї, стрижені бордюри різної висоти з аборигенних і

інтродукованих порід тощо) та ландшафтного. Ці елементи можна простежити в більших за розмірами парках, побудованих з використанням особливостей місцевого рельєфу (горбів, ярів, струмків) і видів місцевої дендрофлори. Уже на початку ХХ ст. було засновано Сторожинецький дендропарк (1912 р.), із створенням якого завершується австрійський етап становлення паркової мережі Буковини.

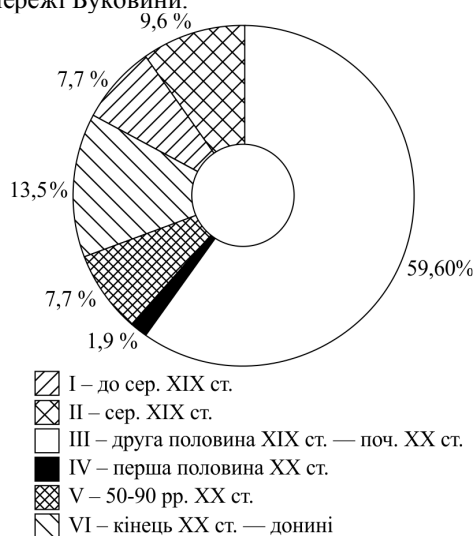

Рис. 1. Розподіл парків Буковини за історичним періодом їх створення

Пізніше будівництвом парків почали займатись міські муніципалітети (IV період паркобудування – до 50 років ХХ ст.). Вони озеленювали вулиці та відновлювали насадження у міських парках (Terletskyi et al., 1985; Terpena et al., 1992). Але через брак коштів і матеріалів ці роботи вели дуже повільно. Нові парки не створювали. З 1940 р. через відсутність належного догляду (Друга сві-

това війна) відбувся поступовий занепад більшості буковинських парків. Масовий розвиток самосіву місцевих порід спотворював первинне архітектурне планування парків. Однак значна кількість інтродуцентів виявилась стійкою до екстремальних змін погоди та конкурентоздатною щодо самосіву аборигенних видів.

Лише із 60 років ХХ ст. відбуваються позитивні зміни стану буковинських парків (V період паркобудування). Цей період можна зазначити як конструктивний, тому що він означився проведенням активних реконструктивних робіт із створенням дендраріїв та акліматизаційних садів для випробовування нових видів і форм інтродуцентів у садово-парковому господарстві, хоч одночасно відбувалась і руйнування присадибних господарських комплексів. Одночасно із реконструкцією старих парків і скверів (наприклад, було відновлено Сторожинецький і Чернівецький парки, які отримали статус дендропарків) закладали нові дендропарки (Гайдейка, Нижньостановецький, Заставнівський), а багатьом паркам (Романківецький, Чорнівський, Брусницький, Садгірський тощо) було надано статус парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

Упродовж сучасного VI етапу (після 1990 р.) поглибилися дослідження паркових територій і рослинних колекцій з метою визначення їх науково-практичної цінності для подальшого використання, а також було створено нові дендропарки (Киселівський і Млинки). Одночасно активно розвивалась мережа природних заповідних парків, до складу яких входили й окремі об'єкти колекційного блоку ПЗФ.

Сьогодні до мережі ПЗФ Буковини входить 47 парків колекційного блоку трьох категорій заповідності (Perelik terytorii..., 2017), загальною площею 314,9 га (табл. 1).

Табл. 1. Об'єкти колекційно-паркового типу мережі ПЗФ Буковини

№з/п	Район	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва				Дендропарки				Ботанічний сад			
		кількість		площа		кількість		площа		кількість		площа	
		шт.	%	га	%	шт.	%	га	%	шт.	%	га	%
1	Вижницький	4	10,0	11,25	4,5	–	–	–	–	–	–	–	–
2	Герцаївський	2	5,0	4,0	1,6	–	–	–	–	–	–	–	–
3	Глибоцький	4	10,0	11,1	4,5	–	–	–	–	–	–	–	–
4	Заставнівський	2	5,0	4,0	1,6	1	16,6	6,0	9,4	–	–	–	–
5	Кельменецький	1	2,5	3,7	1,5	–	–	–	–	–	–	–	–
6	Кіцманський	4	10,0	19,3	7,8	2	33,3	21,4	33,7	–	–	–	–
7	Новоселицький	2	5,0	13,0	5,2	–	–	–	–	–	–	–	–
8	Путильський	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
9	Сокирянський	1	2,5	8,1	3,3	–	–	–	–	–	–	–	–
10	Сторожинецький	9	22,5	48,0	19,4	1	16,6	17,5	27,6	–	–	–	–
11	Хотинський	2	5,0	14,0	5,6	1	16,6	13,8	21,7	–	–	–	–
12	м. Чернівці	9	22,5	111,45	45,0	1	16,6	4,8	7,6	1	100	3,5	100
Разом		40	100	247,9	100	6	100	63,5	100	1	100	3,5	100

З цієї кількості 3 об'єкти – загальнодержавного значення (дендропарки Сторожинецький, Чернівецький та ботанічний сад) загальною площею 25,8 га. Більшість (40 парків) – це парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (парки-пам'ятки) з місцевим статусом охорони (247,9 га), 6 – дендрологічні парки (63,5 га) і ботанічний сад (3,5 га). Доповнюють перелік колекційного блоку деякі ботанічні пам'ятки природи місцевого значення, проголошені для збереження окремих груп деревних екзотів або вікових дерев (2,035 га). За кількістю парків-пам'яток Чернівецька обл. удвічі перевищує середній показник по інших областях України (Kilinska et al., 2013), що свідчить про унікальність можливості Буковини, де збереглися цінні паркові колекції та

композиції. З іншого боку, площі місцевих парків-пам'яток вдвічі менші від середнього показника в інших областях (6 га проти 28 га). Значна кількість і малі площі (0,5-63,5 га) парків-пам'яток зумовлені історичними передумовами розвитку буковинських парків: традиціями місцевого паркобудівництва, особливостями формування маєтків і ландшафтом області. Подібна ситуація і з дендропарками (10,6 га проти 42,1 га): Нижньостановецький (1,0 га), Чернівецький (4,8 га), Заставнівський (6,0 га), Млинки (13,8 га), Сторожинецький (17,5 га), Гайдейка (20,4 га). А ботанічний сад Чернівецького національного університету (ЧНУ) – найменший в Україні (3,5 га!). Ось чому доцільно переглянути закріплені за місцевими парками території

для того, щоб вони могли повноцінно виконувати покладені на них функції. Адже спеціалізовані парки Буковини є центрами інтродукції та акліматизації рослин, мають вагомий науково-освітній та історико-культурний цінність. Більшість із них мають розсадники та постачають насіння та розсаду цінних видів для потреб державних і приватних господарств. Деякі з цих парків до того ж підпорядковані навчальним закладам (4), лісництвам (1) та органам місцевого самоврядування (2).

Типологічна характеристика парків Буковини має відповідні тенденції. В ієрархії міських зелених масивів загального користування до парків прийнято відносити великі (зазвичай, понад 5 га) упоряджені території з багатим складом деревних і чагарникових видів, обладнані рекреаційними ділянками різних форм і конструкцій (Dudyn, 2016). Парки ж Буковини, що входять до мережі ПЗФ, переважно малі (41 або 89,1 %) площею не більше 10 га (табл. 2). Основну кількість серед них становлять присадибні парки австрійської епохи, а також два дендропарки (Нижньостановецький, Заставнівський) та ботанічний сад ЧНУ. Середні площі мають лише 5 об'єктів (Красноільський, Чернівецький ПКів і три дендропарки – Млинки, Сторожинецький, Киселівський). Лише один сучасний парк має порівняно велику площу (63,5 га) – "Жовтневий".

Табл. 2. Градація площ парків Буковини

Площа об'єктів колекційного блоку, га											
Малі парки										Середні парки від 10 до 30	Великі парки від 30
до 1	1-2	2-3	3-4	4-5	5-6	6-7	7-8	8-9	9-10		
4	11	6	4	5	2	–	2	1	6	5	1

Якщо прорангувати малі парки Буковини, виходить, що найбільше парків з площами 1-2 га (11 об'єктів, зокрема: Байраківський, Петричанський, Просокирянський, Слобода-Комарівський, Михальчанський, Вижницький, Карапчівський, Заставнівський, Вікнянський, Садгірський

парки та дендропарк Нижньостановецький). По шість об'єктів нараховують парки площею 2-3 га (Лужанський, Чорторійський, Герцаївський, Карапчівський, Банилівський, Берегометський) та 9-10 га (Ставчанський, Оршовецький, Буденецький, Старожадівський, парк ім. Шіллера, парк ім. Юрія Федьковича). По 3-5 га мають Рідківський, Клинівський, Сторожинецький, Вашківський парки, дендропарк Чернівецький, Хотинський, Грушівський, Брусницький та ботанічний сад Чернівецький. Окремо варто відзначити 4 парки, які мають зовсім дрібні площі (до 1 га): Клинівський та 3 парки під однотипною назвою "парк-сквер".

Розміри парків відіграють істотну роль у їх спеціалізації та функціонуванні. За функціональною ознакою (табл. 3), більшість парків Буковини – монофункціональні (43). Лише 3 суспільні парки (ЦПКів ім. Т. Шевченка, парк ім. Юрія Федьковича, парк "Жовтневий" у Чернівцях) та Романківський парк дають змогу комплексно використовувати територію, а тому є поліфункціональними об'єктами. Серед монофункціональних парків загального користування переважають історичні об'єкти: 39 парків-пам'яток (окрім парку "Жовтневий"), 2 дендропарки (Чернівецький, Сторожинецький) та ботанічний сад ЧНУ. Спеціалізовані парки Буковини мають низку особливостей: режим використання територій, спрямованість ландшафтної організації тощо. Для дендропарків Буковини характерне максимальне розкриття декоративних властивостей рослинних колекцій завдяки належному трасуванню стежкової мережі та вибору рельєфних або водних композицій. Специфіка ландшафтної організації полягає в оперуванні значним набором видів і форм рослин, відповідних композиційних прийомів, послідовності розкриття перспектив тощо. За складом насаджень парки Буковини сформовані на основі місцевої флори з широким застосуванням інтродуцентів.

Табл. 3. Типологічна класифікація парків Буковини

Загальна ознака	Група	Райони										
		Вижницький	Герцаївський	Глибоцький	Заставнівський	Кельменецький	Кіцманський	Новоселицький	Сокирянський	Сторожинецький	Хотинський	м. Чернівці
Статус	Загальнодержавного значення (3)	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	2
	Місцевого значення (44)	4	2	4	3	1	6	2	1	9	3	9
Розмір	Сквери (14)	2	1	2	2	–	–	–	–	3	–	4
	Парки (33)	2	1	2	1	1	6	2	1	7	3	7
Місце розташування	Сільські (в т.ч. селищні) (28)	2	1	4	2	1	6	2	1	8	1	–
	Міські (18)	2	1	–	1	–	–	–	–	2	1	11
	Поза населеним пунктом (1)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
Стиль	Пейзажні (47)	4	2	4	3	1	6	2	1	10	3	11
	Регулярні	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Функції	Поліфункціональні (4)	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	3
	Монофункціональні (43)	4	2	4	3	1	6	2	–	10	3	8
Цінність	Історичне значення (42)	4	2	4	2	1	4	2	1	10	2	10
	Естетичне значення (47)	4	2	4	3	1	6	2	1	10	3	11
	Наукове значення (22)	1	2	–	2	–	4	1	–	2	1	9
	Пізнавальне значення (16)	3	–	1	1	–	2	–	1	3	1	4

За планувальними принципами вони, зазвичай, пейзажні (табл. 3), і лише у деяких (сквери-парки Чернівців, Попівський сквер) виділяються елементи регулярного планування. За характером ландшафту (ландшафтно-генетична ознака) для Буковини характерні парки, що створені на основі лісових, лучних, гірських, прибережних або заплавних урочищ.

За місцем розташування, для регіону характерні – районні (22), загальноміські (19) та замські парки (6).

Більшість парків Буковини є внутрішньоміськими (87,3 %). Міськими є 15 парків-пам'яток (9 парків і скверів Чернівців, 6 парків районних центрів – Хотинський, Герцаївський, Сторожинецький, Вашківський, Вижницький, Заставнівський), 3 дендропарки (Чернівецький, Сторожинецький, Заставнівський), ботанічний сад ЧНУ – разом 37,25 %. Площа 15 міських парків-пам'яток (121,785 га) становить близько половини від загальної площі усіх парків Чернівецької обл.

(див. табл. 1), а 9 чернівецьких парків площею 111,45 га становлять 84 % території міських парків. У сільській місцевості функціонують 26 парків-пам'яток (Ставчанський, Рідківський, Чорнівський тощо) та 2 дендропарки (Киселівський, Нижньостановецький), разом 50,98 %. Лише дендропарк Млиники розташований поза населеними пунктами. Отже, паркам області характерна загальна тенденція: за кількістю переважають сільські парки, тоді як більші площі притаманні міським паркам. Останні становлять 37,5 % від кількості всіх парків, а за площею – 53,9 % від їхньої території, тоді як сільські парки становлять 52,5 % від кількості цих об'єктів і лише 36,1 % від їх території.

Міські парки-пам'ятки у просторовій організації тяжіють до центра населеного пункту та до житлових районів, де вони доступні для транспортного сполучення. Саме тут, у міських парках, зберігаються основні зелені композиції міста. Селищні та сільські парки у просторовій організації істотно не різняться. Для них характерне органічне введення паркових композицій у навколишнє природне середовище. Зазвичай такі парки розміщуються поблизу водойм, вздовж берегів яких створюються оглядові майданчики та прогулянкові алеї. Початково сільські парки закладали як приватні сади (сьогодні це окрема категорія за територіальною ознакою), а міські – як суспільні або громадські сади (чернівецькі парки: ім. Шевченка, Шіллера та Федьковича). Сьогодні більшість парків Буковини (86,3 %), що

входять до мережі ПЗФ, використовуються для загального користування. Парками спеціального призначення є дендропарки та ботанічний сад. Окремі з історичних садибних парків (Берегометський, Лужанський, Садгірський) перебувають сьогодні у статусі насаджень обмеженого користування через те, що є під опікою державних установ. Ця практика передачі колишніх панських маєтків, а з ними і парків, під користування закладам освіти або охорони здоров'я (лікарня, санаторій, школа-інтернат) існує здавна. Забезпечення благоустрою та дотримання природоохоронного режиму на територіях таких парків здійснює місцева адміністрація. Панські парки, що набули відповідного статусу, розміщені в смт Берегомет, Лужани, у селах Карапчів, Просірка, Буденець, Михальча, Клинівка, Романківці, Слобода-Комарівці, Стара Жадова, Чорторія, у містах Сторожинець, Вашківці та Чернівці.

На основі Реєстру територій та об'єктів ПЗФ Чернівецької обл. (Perelik terytorii..., 2017) зроблено територіальний розподіл парків за адміністративними районами та в межах різних фізико-географічних зон (див. табл. 1, 4; рис. 2). У структурі парків області за площею найбільшу частку займають парки Чернівців (45 %), Сторожинецького (19,4 %) та Кіцманського (7,8 %) районів. Усереднений показник площі парків у районах Чернівецької обл. становить 4 га, тоді як у Чернівцях середня їх площа сягає 12 га. У Путильському районі колекційні об'єкти відсутні.

Табл. 4. Парки у мережі природно-заповідних територій адміністративних районів Буковини (2017 р.)

Район	Кількість, шт.		Площа, га		Площа району, га	% заповідності	% площ парків від заг. площі ПЗФ району
	загальна ПЗТ (О)	парк/ЗДЗ	загальна ПЗФ	колекційного блоку/усіх парків			
Вижницький	24	5/1	14716,056	11,25/11 249,25	90 300	16,30	76,4
Герцаївський	12	2	136,0	4,0	29 800	0,46	2,9
Глибоцький	26	4	279,0	11,1	68 600	0,41	4,0
Заставнівський	44	3	911,0	10,0	61 800	1,47	1,1
Кельменецький	9	1	2 154,0	3,7	67 100	3,21	0,2
Кіцманський	34	6	828,0	40,7	60 800	1,36	4,9
Новоселицький	13	2	958,0	13,0	73 400	1,30	1,4
Путильський	36	2/1	16113,515	-/14 985,8	88 400	18,23	93,0
Сокирянський	16	1	1 459,0	8,1	66 800	2,18	0,6
Сторожинецький	52	11/1	40 081,04	65,5/21 553,04	116 000	34,55	53,8
Хотинський	31	4/1	10 319,0	27,8/9473,9	71 700	14,39	91,8
м. Чернівці	34	15/2	231,0	121,785	15 300	1,51	52,7
Всього:	331	57/6	101 232,0	316,935/57 474,935	810 000	12,5	56,8

Позначення: * ПЗТ (О) – природно-заповідні території та об'єкти, ЗДЗ – загальнодержавне значення.

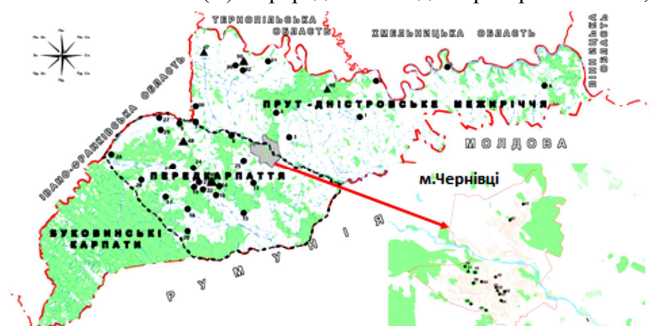

Рис. 2. Картохема розташування парків на території Чернівецької області: ● – парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва:

1) Ставчанський; 2) Хотинський; 3) Рідківський; 4) Чорнівський; 5) Грушівський; 6) Романківський; 7) Брусицький; 8) Лужанський; 9) Чорторійський; 10) Оршовецький; 11) Байраківський; 12) Герцаївський; 13) Глибоцький; 14) Карапчівський; 15) Петричанський; 16) Просокирянський; 17) Банілівський; 18) Буденецький; 19, 23) Клинівський; 20) Красноільський; 21) Старожадівський; 22) Сторожинецький; 24) Слобода-Комарівський; 25) Михальчанський; 26) Берегометський; 27) Вашківський; 28) Вижицький; 29) Карапчівський; 30, 32) Застав-

нівський; 31) Вікнянський; 37) Чернівецький парк культури і відпочинку ім. Т. Шевченка; 38) парк ім. Ф. Шіллера; 39) парк ім. Юрія Федьковича; 40, 41, 44) парк-сквер; 42, 43) Садгірський; 45) парк "Жовтневий"; пам'ятки природи ботанічного місцевого значення; 33) група різновидів рідкісних дерев; 34, 35) сквер з різновидами рідкісних дерев; 36) діброва); ▲ – спеціалізовані парки (дендропарки: 46) Млиники, 47) Киселівський, 48) Нижньостановецький, 49) Сторожинецький, 50) Заставнівський, 51) Чернівецький; 52) ботанічний сад "Чернівецький")

На території Вижицького району є 4 парки-пам'ятки (див. рис. 2). Берегометський (3,0 га) парк засновано в 1890 р. Зараз у його складі 54 види і форми дерев та чагарників. Серед них два унікальні дерева псевдомодрини Кемфера. Вашківський (5,0 га) парк засновано наприкінці XIX ст. Нараховує у своєму складі 19 видів і форм дерев та чагарників. Вижицький парк (2,0 га) засновано наприкінці XIX ст. Тут зростає понад 10 видів цінних і рідкісних дерев та чагарників. Карапчівський парк (1,25 га) засновано наприкінці XIX ст. У межах парку зростає 24 види дерев і чагарників. Усі вони мають науково-пізнавальне та естетичне значення

Герцаївський район має у своєму складі 2 парки-пам'ятки. Байраківський парк (1,0 га) засновано у 1885 р. У його складі – 12 видів дерев та чагарників. Герцаївський парк (3,0 га) засновано наприкінці XIX ст. У його складі – 43 види дерев та чагарників. Парки теж мають науково-естетичне значення.

На території Глибоцького району є 4 парки-пам'ятки. Глибоцький парк (6,0 га) засновано у 1890 р. Тут зростає 35 видів і форм дерев та чагарників. Карапчівський парк (2,1 га) засновано у 1870 р. У складі – 20 цінних видів дерев та чагарників. Петричанський парк (1,0 га) засновано у 1870 р. Зростає близько 10 видів цінних дерев і чагарників. Просокирянський парк (2,0 га) засновано в 1820 р. У складі – 36 видів дерев і чагарників. Парки мають високе естетичне значення.

Заставнівський район має у своєму складі 2 парки-пам'ятки та 1 дендропарк місцевого значення. Заставнівський парк (2,0 га) засновано наприкінці XIX ст. У його складі – 16 видів дерев і чагарників. Вікнянський парк (2,0 га) засновано у 1860 р. У його складі – близько 20 видів дерев і чагарників. Заставнівський дендропарк (6,0 га) у колекційному складі має 15 видів деревних порід, 40 видів трав'янистих рослин. Усі ці парки виконують науково-пізнавальні функції.

На території Кельменецького району розташований Грушівський парк-пам'ятка (3,7 га), заснований наприкінці XIX ст. Зростає близько 20 видів цінних дерев і чагарників.

Кіцманський район має у своєму складі 4 парки-пам'ятки та 2 дендропарки місцевого значення. Бруницький парк (4,0 га) засновано наприкінці XIX ст. У його складі – 26 видів дерев і чагарників. Лужанський парк (2,3 га) засновано наприкінці XIX ст. У складі – 43 види і форми дерев та чагарників. Чорторийський парк (3,0 га) засновано наприкінці XIX ст. У складі – 11 цінних екзотів. Оршовецький парк (10,0 га) засновано в 1850 р. У його складі – 70 видів і форм дерев та чагарників. Киселівський дендропарк "Гайдейка" (20,4 га). Тут зростає понад 15 видів дерев та чагарників. Нижньостановецький дендропарк (1,0 га). На території парку зростає понад 100 видів дерев і чагарників, серед них цінні екзоти – тис ягідний, платан західний, залізне дерево. Парки мають науково-пізнавальне та естетичне значення.

Новоселицький район має у своєму складі 2 парки-пам'ятки. Рідківський парк (5,0 га) засновано наприкінці XIX ст. Нараховує 17 деревних і чагарникових екзотів. Чорнівський парк (8,0 га) засновано в 1840 р. У його складі – 15 екзотів, зокрема кипариси віком понад 110 років. Мають науково-естетичне значення.

На території Сокирянського району розташований Романківецький парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва (8,1 га). Експозиція парку налічує 20 видів деревних рослин. Вік деяких становить від 100 до 200 років. Парк призначений для масового відпочинку громадян.

Сторожинецький район лідирує за кількістю об'єктів цього блоку, зокрема тут є 9 парків-пам'яток та дендрологічний парк загальнодержавного значення. Банилівський парк (2,5 га) засновано наприкінці XIX ст. Тут зростає оригінальна біогрупа туї західної та багато екзотів. Буденецький парк (10,0 га) заснований в кінці XIX ст. Тут налічується 14 видів екзотів. Клинівський парк (5,0 га) засновано у другій половині XIX ст. У його складі – 16 видів і форм деревних і чагарникових

екзотів. Красноільський парк (12,0 га) засновано наприкінці XIX ст. Тут зростає 20 дерев та чагарників. Старожадівський парк (10,0 га) засновано у 1869 р. Тут зростає 24 види дерев та чагарників. Сторожинецький парк (5,0 га) засновано в 1880 р., 45 видів дерев та чагарників. Клинівський парк (0,5 га) засновано наприкінці XIX ст. Зростає 48 видів дерев та чагарників. Слобода-Комарівський парк (1,0 га) засновано наприкінці XIX ст. У його складі – 17 видів і форм дерев та чагарників. Михальчанський парк (2,0 га) засновано наприкінці XIX ст. Цінне насадження, налічує 14 видів екзотів. Сторожинецький дендропарк (17,5 га) засновано в 1812 р. Нині в його насадженнях зростає 815 видів і форм дерев та чагарників. Дендропарк використовують як базу наукових досліджень та навчальної практики студентів лісового коледжу.

На території Хотинського району розташовані 2 парки-пам'ятки та 1 дендропарк місцевого значення. Ставчанський парк (10,0 га) засновано наприкінці XIX ст. Парк ландшафтного типу. Тут налічується 20 видів дерев і чагарників. Хотинський парк (4,0 га) засновано в 1860 р. У його складі налічується близько 20 видів дерев та чагарників. Дендропарк Млинки (13,8 га) має декоративне насадження, налічує в колекції понад 100 деревинних і чагарникових порід.

На території Чернівців розміщені 9 парків-пам'яток, дендрологічний парк та ботанічний сад загальнодержавного значення. Чернівецький парк культури та відпочинку ім. Т. Г. Шевченка (16,9 га) засновано в 1860-70 рр. Тут зростає 115 видів і форм дерев та чагарників. Парк ім. Ф. Шіллера (10,0 га) засновано в 1890 р. У його складі – 30 видів і форм дерев та чагарників. Парк ім. Юрія Федьковича (10,0 га) засновано в 1830 р. У його складі налічується 70 видів дерев та чагарників. Обидва останні парки формувалися на основі місцевих лісових масивів. Вони відрізняються терасовим типом ландшафтного стилю. Парковий ландшафт цих парків утворився внаслідок реконструктивних рубок і нових посадок з урахуванням ландшафтно-таксаційної оцінки території. Інтенсивність рубок формування залежала від складу порід і просторових властивостей лісових масивів, з яких створювали відповідні паркові композиції.

Парк-сквер на пл. Соборна (0,75 га) засновано в 1885 р. Тут зростають рідкісні дерева та чагарники. Парк-сквер по вул. Кордуби (0,5 га) засновано в 1890 р. У складі – 25 видів і форм дерев та чагарників. Садгірський парк по вул. Тольятті, 2 (2,0 га) засновано наприкінці XIX ст. У складі – 13 видів екзотів. Садгірський парк по вул. Підкови, 11 (7,3 га) засновано у 1840-1850 рр. У складі – 50 видів дерев та чагарників. З них 21 – екзоти. Парк-сквер по вул. Стеценка, 3 (0,5 га) засновано у другій половині XIX ст. У його складі – 25 цінних видів дерев і чагарників. Парк Жовтневий по вул. Гайдара (63,5 га) має штучні водойми. Зростає 18 видів екзотів. Чернівецький дендропарк (4,8 га) засновано у 1876 р. Колекція дендропарку налічує близько 100 видів місцевих і екзотичних дерев і чагарників. Це база наукових досліджень та практики студентів національного університету. Чернівецький ботанічний сад (3,5 га) засновано в 1877 р. У його складі – 1300 видів і форм рослин, з них 170 лікарських, 650 – зростає в оранжереях. Теж використовують як базу наукових досліджень і практики студентів Чернівецького національного університету. Планувальна структура саду відзна-

часться ландшафтністю з елементами регулярного стилю: територія розбита на кілька газонних партерів на передньому плані перед навчальним корпусом і має низькі стрижені бордюри. Колекція дендрарію згрупована за родовими комплексами (близько 1200 таксонів), окремі експозиції мають географічний характер (колекція рослин зі Східної Азії, Північної Америки та Південної Європи) У колекції зростає 768 видів і 385 декоративних форм, сортів і різновидів рослин. Листяні породи представлені 755 таксонами. Хвойні рослини налічують 437 видів. Особливу цінність мають інтродуценти, що збереглися з часів заснування саду, їх майже 10 % від загальної кількості колекцій.

Отже, більшість парків, що входять до складу мережі ПЗФ Буковини, територіально розташована у зоні Передкарпаття (див. рис. 2) – 27 парків-пам'яток, 3 дендропарки (Нижньостановецький, Сторожинецький, Чернівецький), ботанічний сад ЧНУ. Значно менше парків у Прут-Дністровському межиріччі – 10 парків-пам'яток садового-паркового мистецтва, 3 дендропарки (Гайдейка, Заставнівський, Ставчанський). Найменше парків у Буковинських Карпатах – 3 парки-пам'ятки, розташовані на межі із Передкарпаттям (Вижницький, Берегометський, Красноільський).

Окрім колишніх присадибних парків поміщиків, особливу цінність мають також парки та сквери Чернівців, внесені до Реєстру. Архітектори, закладаючи їх на початку XIX ст., використовували для формування ландшафтних композицій цінні види дерев та чагарників. Ці парки та сквери, на відміну від присадибних, були загальнодоступними. Сквери нині є найменшими за площею, а парки Чернівців – найбільшими порівняно з іншими парками-пам'ятками області. У будь-якому разі, вони вписувались у загальну містобудівну структуру та створювали Чернівцям імідж особливого прогресивного міста. Нині парки Чернівців відносять до відомих громадських садів попереднього сторіччя, де вони числяться поруч з відповідними парками Києва, Львова, Ніжина, Сімферополя, Полтави та Одеси.

Окремо варто відзначити зазначені у Реєстрі 3 парки-сквери, що розташовані по вул. Кордуби, Стеценка та на Соборній площі (м. Чернівці). Їх розміри змінюються від 50 до 75 м² (0,5-0,75 га). У сквері на вул. Стеценка росте 25 видів цінних дерев і чагарників на порівняно незначній площі. 2 інші сквери сформувались на площі Австрії (нині – Соборна) та площі Фердинанда (була на території ринку "Червоноармійський" та костелу Серця Ісуса). Ці сквери мають не лише естетичне та наукове, але й історичне значення.

Старовинним буковинським паркам завжди була притаманна індивідуальність. Нині вона дещо втрачена. Відновлення первинної індивідуальності місцевих парків, безумовно, потрібно здійснювати реабілітацією первісних схем паркової структури згідно із задумами їх фундаторів, зокрема з відтворенням рослинних композицій та їхнього видового складу.

Систематичний аналіз результатів інвентаризації старовинних парків, скверів і інших зелених насаджень Буковини показує (Termea et al., 1992, 1998, 2002), що в них досі налічується 213 видів і форм деревних рослин, які належать до 37 родів і 90 родів. Переважну кількість рослин інтродуковано з Північної Америки, Японії та Китаю. Особливої уваги заслуговують унікальні види, що трапляються тільки в окремих старо-

винних парках і можуть стати джерелом збагачення багатьох дендрологічних колекцій ботанічних садів і дендропарків: *Abies nordmanniana* Spach., *Picea engelmannii* Engelm. '*Glauca*', *P. omorica* Purkyne, *P. pungens* 'Kosteriana', *P. p.* '*Pendula*', *Pinus rigida* Mill., *Pseudolarix kaempferi* Gord., *Corylus colurna* L., *Liriodendron tulipifera* '*Aureomarginata*', *Pterostyrax hispida* Sieb. et Zucc., *Styrax obassia* Sieb. et Zucc. та ін.). Серед інтродуцентів старовинних парків Північної Буковини значну частину становлять північноамериканські деревні види (65 видів і форм). З них 42 види і форми широко використовують у зеленому будівництві. Найчастіше північноамериканські інтродуценти трапляються у 24 парках-пам'ятках (парки лікарень сіл Банилів, Берегомет, Буденець, Грушківці, Клинівка, м. Герца, Вижницької і Глибоцької райлікарень, дитячого будинку м. Карапчів, дитячого тубсанаторію с. Стара Жадова, парки сіл Оршівці, Рідківці, парки ім. Шевченка та ім. Федьковича м. Чернівці). Найбільшу кількість інтродуцентів (26 таксонів) виявлено в парку Берегометський (Zaiachuk & Dzhuryk, 2015), хоч інші дослідники (Terletsy et al., 1985) згадують про 54 інтродуковані види і форми дерев і кущів, які зростали там ще декілька десятиліть назад. Тепер серед шпилькових дендропарку переважають інтродуковані види, а з листяних – аборигенні породи, які є результатом розвитку самосіву.

Під час планування реконструкцій у старовинних парках доцільно зберігати листяні види аборигенної флори, якщо вони не порушують ландшафтної композиції. Особливо обережно треба підходити до інтродуцентів, оптимізуючи умови їх зростання та послаблюючи конкуренцію аборигенних видів. Насичення паркових композицій чагарниками доцільно зберегти у процесі доглядових рубань за парковими композиціями, тому що в такий спосіб останні краще відповідають вимогам паркової архітектури. Враховуючи широкий асортимент деревних видів у парках, доцільно під час планування реконструкцій насаджень визначати перспективність залишених і призначених до вирубування дерев і кущів за їхніми фізіономічними ознаками у складі майбутніх композицій. У такий спосіб можна істотно покращити склад і стан деревних насаджень у парках Буковини.

За останні роки колекційний склад місцевих парків збагатився понад 30 новими видами та формами (Vyklyk & Bliakharska, 2008), що стало наслідком формування нових посадок на цих площах. Потрібно враховувати, що в паркобудівництві довговічність деревних інтродукованих видів скорочується майже вдвічі. Тому потрібно передбачити багаточинникний комплекс біоморфологічних спостережень і відповідних агротехнічних заходів за цінними видами та формами для оптимізації умов їхнього зростання в паркових колекціях. Як було зазначено вище, у буковинських парках збереглося чимало цінних видів інтродуцентів: *Ginkgo biloba* L., *Pseudolarix kaempferi* Gord., *Cinnamomum camphora* L., *Celtis australis* L., декілька видів *Catalpa* Scop., *Cupressus* L., *Rhus* L., *Aesculus glabra* Willd., *Castanea sativa* Mill., *Maclura pomifera* (Raf.) Schneid., *Platanus acerifolia* (Aiton) Willd., *Pinus strobus* L., *Styphnolobium japonicum* (L.) Schott, *Tsuga canadensis* (L.) Carrière, *Liriodendron tulipifera* L. – до 20 видів. Не менш цікавими та перспективними для подальшого культивування є *Chaenomeles japonica* (Thunb.) Lindl. ex

Spach, *Caragana arborescens* Lam., *Robinia viscosa* Vent., декілька видів *Berberis* L., *Hippophaë* L., *Spiraea* L., *Syringa emodi* Wall., *Aronia melanocarpa* Elliot., *Taxus baccata* L., *Populus pyramidalis* Roz, *Platycladus orientalis* (L.) Franco, *Picea omorika* (Pančić) Purk., *P. pungens* f. *glauca*, *P. glauca* (Moench.) Voss. тощо (Terlets'kyi et al., 1985; Termena et al., 2002).

Колекції спеціалізованих парків Чернівецької обл. нараховують від 15 до 1 161 таксонів деревних рослин (рис. 3), серед яких є вікові насадження та значна кількість інтродуцентів. Найбагатші колекції деревних рослин представлені у ботанічному саду "Чернівецький" (1 161 видів і форм) та Сторожинецькому дендропарку (понад 867 видів і форм), значно менші – у дендропарках Нижньостановецький, Млинки та Чернівецький (у межах 100 видів і форм), малі – у дендропарках Заставнівський та Гайдейка (по 15 видів).

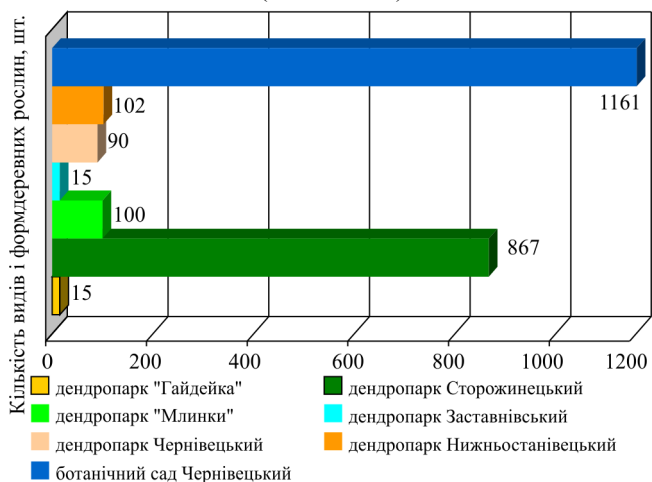

Рис. 3. Розподіл спеціалізованих парків Буковини за кількістю таксонів

Враховуючи загальну кількість видів і форм у буковинських парках, можна стверджувати, що ці об'єкти колекційно-паркового типу, що входять до мережі ПЗФ області, є значним ресурсом впровадження цінних інтродукованих видів і форм до складу місцевої (і не лише місцевої) дендрофлори. Цей генофонд можна використовувати не лише для відновлення (реабілітації) старовинних парків, а й для створення нових об'єктів подібного типу там, де вони можуть бути корисними для рекреаційної, пізнавальної та наукової діяльності.

Отже, об'єкти колекційного блоку відіграють вагомe значення у формуванні мережі заповідних об'єктів Буковини. Парки Чернівецької обл. мають понад 200-річну історію і тепер стали невід'ємною частиною історично-культурної спадщини нашого краю. Тут зосереджено цінні рекреаційні ресурси, які можна широко використовувати не лише для оздоровлення і відпочинку громадян, а й для освіти та наукових досліджень. Більшість місцевих парків (20) підпорядковані медичним та освітнім закладам, що не лише сприяє здійсненню рекреаційної діяльності в них, а й дає змогу зберегти їхні колекції в умовах обмеженої доступності та системного моніторингу. Дендрологічні колекції спеціалізованих парків мають вагому науково-освітню та історико-культурну цінність, є важливими осередками збереження та збагачення біологічного різноманіття. Вони сприяють розширенню асортименту цінних інтродукованих видів і декоративних форм дерев та чагарників в озелененні.

Висновки. До мережі ПЗФ Буковини входять 47 парків трьох категорій заповідності: парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, дендропарки та ботанічні сади (314,9 га). За кількістю переважають парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (40), основу яких становлять присадибні парки австро-угорського історичного періоду (XIX ст.). Більшість – парки загального користування (86,3%), внутрішньоміські (87,3%), малі (87,2%) з місцевим статусом охорони (93,7%). За специфікою, 4 парки є поліфункціональними, решта – монофункціональні (історичні та спеціалізовані). Найбільше парків колекційного блоку у Передкарпатті (31), зовсім відсутні – у Путильському районі, у Чернівцях – становлять більшу частину заповідної мережі (52,7%). За показниками видового складу та внутрішньовидового різноманіття деревних порід, найбагатші колекції деревних рослин представлені у Чернівецькому ботанічному саду та Сторожинецькому дендропарку (відповідно – 1161 та 867 таксонів).

Перелік використаних джерел

- Analiz stanu pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrainy. (2015). *Analitichni materialy ta propozyitsii ministerstva ekolohii ta pryrodnykh resursiv Ukrainy do rekomendatsii slukhan komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan ekolohichnoi polityky, pryrodokorystuvannya ta likvidatsii naslidkiv Chornobyl'skoi katastrofy*. Kyiv: Lybid, 48 p. Retrieved from: <http://pryroda.in.ua/lystopad/files/2015/02/analizpzf022015.pdf>. [in Ukrainian].
- Bliakharska, L. O., & Vykliuk, M. I. (2008). Perspektivni derevni porody dlia zbahachennia roslynnoho riznomanittia Bukovyny. *Starovynni parky i botanichni sady: problemy ta perspektyvy funktsionuvannya: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, (pp. 106–109). Bila Tserkva. [in Ukrainian].
- Dudyn, R. B. (2016). *Konservatsiia, restavratsiia ta rekonstruktsiia sadovo-parkovykh ob'ektiv*. Lviv: Kompaniia "Manuskrypt". 192 p. [in Ukrainian].
- Hrodzyn'skyi, A. M. (1984). Rol starynykh parkov v yntroduktsii y aklymatyzatsii rastenyi. *Sokhraneny y vostonovleny starynykh parkov: mater. nuchno-prakt. konf.*, (pp. 6–12). [in Russian].
- Kilinska, K., Skutar, T., Lopushniak, L., & Palamar, D. (2013). Parky-pam'iatky sadovo-parkovoho mystetstva Chernivets'koi oblasti – ob'ekty rekreatsionoho pryrodokorystuvannya. *Heohrafiia ta turyzm*, 25, 138–151. Kyiv: Alter-Pres. Retrieved from: <http://arr.chnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1087>. [in Ukrainian].
- Klymenko, Yu. O., & Kuznetsov, S. I. (2014). *Kompleksna otsinka parkovykh nasadzen (metodychni pidkhody i rekomendatsii)*. Kyiv: Kompyrynt, 66 p. [in Ukrainian].
- Kokhno, M. A. (2003). Vnesok dendrolohichnykh parkiv Ukrainy v zbahachennia yii dendroflory. *Starovynni parky ta problemy yikh zberezheniya: mater. II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, (pp. 82–85). Kyiv: Fitosocioncentr. [in Ukrainian].
- Litvinenko, S. G., Viklyk, M. I., & Bliakharska, L. O. (2017). Pidsumky inventaryzatsii zelenykh nasadzen mista Chernivtsi. *Scientific Bulletin of UNFU*, 27(1), 48–53. <https://doi.org/10.15421/40270110>. [in Ukrainian].
- Perelik terytorii ta ob'ektiv pryrodno-zapovidnoho fondu Chernivets'koi oblasti. (2017). *Departament ekolohii ta turyzmu Chernivets'koi obldlerzhadministratsii*. Retrieved from: <http://www.eco-bukovina.com.ua/>. [in Ukrainian].
- Reshetyuk, O. V. (2013). Botanichni sady ta dendroparky u zberezheni rarytetnykh vydiv rehionalnoi flory. *Rol botanichnykh sadiv i dendroparkiv u zberezheni ta zbahachenni biolohichnoho riznomanittia urbanizovanykh terytorii: mater. Mizhnar. nauk. konf.*, (pp. 262–264). Kyiv: NTsEBM NAN Ukrainy, PAT "Vipol". [in Ukrainian].
- Reshetyuk, O. V. (2014). Perspektivy vykorystannia ob'ektiv kolektsiino-parkovoho typu u rekreatsiiakh. *Aktualni problemy ozeleennia naselenykh mist: osvita, nauka, vyrobnytstvo, mystetstvo*

- formuvannya landshaftu: mater. II Mizhnar. nauk.-prakt. konf., (pp. 96-99). Bila Tserkva. Retrieved from: http://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/tezy_ozelen.pdf. [in Ukrainian].
- Reshettiuk, O. V. (2016). Biologichna otsinka nasadzen dendroparku "Nyzhnostanovetskyi". *Scientific Bulletin of UNFU*, 26(3), 151–158. <https://doi.org/10.15421/40260325>. [in Ukrainian].
- Reshettiuk, O. V. (2017). Retrospektyvnyi i tipolohichnyi analiz mezhi zapovidnykh ob'ektiv Bukovynskoho Peredkarpattia u zv'язku z yii znachenniam dla formuvannya rehionalnoi ekomerezi. *Rehionalni aspekty florystychnykh i faunistychnykh doslidzhen: mater. 4 Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, (pp. 235-240). Chernivtsi, Druk Art. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/317276711_Retrospektivnij_i_tipologichnij_analiz_merezi_zapovidnih_obektiv_Bukovynskoho_Peredkarpattia_u_zv'язku_z_yii_znachenniam_dla_formuvannya_rehionalnoi_ekomerezi. [in Ukrainian].
- Terletsyky, V. K., Fodor, S. S., & Hladun, Ia. D. (1985). *Botanichni skarbyntsi Karpat*. Uzhhorod: Karpaty. 136 p. Retrieved from: <http://carpaty.net/?p=19014&lang>. [in Ukrainian].
- Termena, B. K., Vykliuk, M. I., Bliakharska, L. O., & Galycka, L. G. (2002). Vydovyy sklad introdukovanykh derevnykh roslin starovynnykh parkiv, skveriv ta zelenykh nasadzen Bukovyny. (Ser. Biologija). *Naukovyy visnyk Cherniveckogo universytetu*, 145, 209–218. [in Ukrainian].
- Vanzar, O. M., & Romaniuk, V. V. (2014). Kompleksna otsinka zelenykh nasadzen zahalnoho korystuvannya m. Chernivtsi. *Aktualni problemy ozelenennia naselenykh mist: mater. II Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf.*, (pp. 15–18). Bila Tserkva. Retrieved from: http://btsau.edu.ua/sites/default/files/news/pdf/tezy_ozelen.pdf. [in Ukrainian].
- Vykliuk, M. I., & Bliakharska, L. O. (2003). Dendrologichni bagatstva botanichnogo sadu Cherniveckogo nacionalnogo universytetu imeni Yuriya Fedkovycha. (Ser. Biologija). *Naukovyy visnyk Cherniveckogo universytetu*, 169, 177–182. [in Ukrainian].
- Zaiachuk, V. Ia., & Dzhuryk, V. P. (2015). Struktura dendroflory ta sanitarnyi stan parku "Berehometskyi" NPP "Vyzhnytskyi". *Scientific Bulletin of UNFU*, 25(5), 25–31. Retrieved from: http://ntu.edu.ua/nv/Archive/2015/25_5/6.pdf. [in Ukrainian].

O. B. Peshetjuk

Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича, г. Черновцы, Украина

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПАРКОВ ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНОГО ФОНДА БУКОВИНЫ ДЛЯ ОБОГАЩЕНИЯ ЕЕ БИОРАЗНООБРАЗИЯ

Освещены результаты изучения коллекционных парков природно-заповедного фонда Буковины, представлены их типологическая классификация и комплексный анализ категорий в соответствии с местными градостроительными и стилевыми особенностями. Описаны исторические этапы создания коллекционных парков, особенности их формирования. Обоснованы исторические предпосылки создания парков края, установлены основные периоды паркостроительства, выявлены тенденции их развития. Выполнен географический анализ расположения парков, установлена зависимость величины площади от функционального назначения. Отмечена зависимость архитектурно-планировочного решения со времени создания, ландшафтных условий местности и состава насаждений. Доказано, что по составу насаждений парки Буковины сформированы на основе местной флоры с широким применением интродуцентов. Установлена перспективность использования парковых ресурсов в обогащении видового и формового разнообразия края. Предложено учитывать многофакторный комплекс биоморфологических наблюдений и соответствующих агротехнических мероприятий для оптимизации условий роста парковых коллекций. Произведена оценка современного состояния парков, его соответствие действующим нормативным требованиям. Намечены перспективные направления развития сети природно-заповедного фонда области за счет увеличения количества коллекционных парков. Рекомендовано предварительное планирование реконструкции насаждений с определением перспективности оставленных и предназначенных к вырубке деревьев и кустарников по физиономическими признакам в составе будущих композиций, что существенно улучшит состав и состояние древесных насаждений в парках Буковины.

Ключевые слова: парки-достопримечательности садово-паркового искусства; дендропарки; ботанические сады; ретроспективный, типологический и географический анализ.

O. V. Reshetyuk

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

THE PROSPECT OF USING NATURAL RESERVE FUND PARKS IN BUKOVYNA FOR ITS BIODIVERSITY ENRICHMENT

The authors present the results of studying parks of the natural reserve fund in Bukovyna. They have made a typological classification and a comprehensive analysis of the categories of these security projects. Six historical stages of local chain parks formation were exuded. We have found out that most of them were equipped during the Austro-Hungarian period (small parks of the combined type) in Viennese traditions. In the middle of the 20th century when significant reconstruction of park plantings was carried out, some of them were fixed in the collection block of the nature reserve fund. We have also discovered that in terms of the number of parks, the region is ahead of the average indicator in Ukraine, although these parks are smaller in size. It is established that the size of the parks plays an important role in their specialization and functioning; most of the parks of Bukovyna are monofunctional (43). The general tendency is the predominance of rural parks by number and urban – by area. The territorial division of parks was made: the majority is located in the Precarpathians region (31), in the Bukovyna Carpathians there are only 3 park-sights of garden and park art located on the border with the Precarpathians (Vyzhnytsky, Beregometsky, Krasnoilsky). It was revealed that parks in Chernivtsi (45%), Storozhynets (19.4%) and Kitsman (7.8%) occupy the largest share by the area. It is proved that the composition of plantations in Bukovyna parks is based on the local flora with a wide application of introducents (213 species and forms of tree plants from 37 families, 90 genus). It is determined that most introducents come from North America, Japan and China. The unique types of introducents have been discovered, which can become a source of enrichment of many dendrological collections of botanical gardens and arboretums. It is recommended to preserve deciduous species of aboriginal flora in planning parks if they don't violate the landscape composition. We have noted the necessity of cautious attitude towards introducents, polling conditions of their growth and weakening competition of aboriginal species. The results of the research have revealed the unique importance of collecting block objects in the formation of chain of protected objects in Bukovyna, because they can be widely used not only for health and recreation of citizens, but also for education and research. It is mentioned that parks subordinate to medical and educational institutions not only promote recreational and educational activities, but also keep collections better in conditions of limited accessibility and system monitoring.

Keywords: garden-park art; arboretums; botanical gardens; retrospective; introducents; park plantings; reserve fund.